

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ш О Д У Н А В К А .

Бр. 29.

Београдъ 16. Юлія.

1848.

ДОБА С!

Све се на својој окретати мора
Времена точни.

Ево присиѣ жельно време,
Да се скине тешко бреме
Са народа славенскога,
Одъ туѣнца гяѣтенога;

Време само зове, виле!
Айде Србе, данъ ти свиле!

Сви Славени сложите се,
И за боякъ спремите се;
Брѣ насъ данасъ славска мати
Са Душаномъ бодро прати;

Душанъ браћо сад' нам' вели:
Айд' потомци, данъ забели!

Сви су Срби сад' влени,
И војници изучени,
Бриткомъ сабљомъ знаю махат'
И на бѣснимъ коньма яхат';

Юришъ брате на Маѣара,
И негледай ты атара!

До сада смо били боякъ,
За Бесара вили барякъ;
А сад' нам' се борит' вали
За народность, не за краля;

Слога браћо нека влада,
А душманниѣ люто страда.

На оруж' сви устаймо!
Па душмана ны стрелаймо,
Кой нам' законъ, языкъ газн,
Нека сада у адъ слази,

Нека слази и право е;
Брѣ насъ мучни напад'о е! —

М. Д. Р.

АТАМАНЪ.

(Край.)

Тихо пловине чамци, шалупе се окрену
наспрамъ нѣи, и едва се на хиляду коракля при-
ближе, кадъ ал' съ брега и шалупа топови и
пиштољи опале, чамци се зауставе, ал' одма о-
петъ продру силнымъ веслаѣмъ, упадну међу
шалупе, и Козаци, оставивши чамце и весла,
нађу се на крову турски лађий. Ту буде страхо-
вито ограшъ, Мусулмани и Козаци падаю, саблѣ
сѣваю. Атаманъ се люто бори, капа му падне
съ главе, на глави му седамъ рана. Кадъ у да-
льини топъ затутнѣи, уздигне се онъ на прсти-
ма, погледа свуд' и завика: „Наши су избавлѣ-
ни! Садъ ий никои врагъ не стиже, браћо! ску-
по морамо мы животъ продати!“ и садъ поче
онъ Мусулмане сабљомъ млатити. Козаци ско-
че око нѣга; ал' и Турци се чврсто боре; у
сто пуга яча гомила испаде на нѣи одъ своіу
страна.

Атаманъ добіе бодержъ у прси и падне на
землю. — Едва неколико Козака јошъ живы о-
стану, и то яко ранѣны, и бранеѣи се далѣ, най-
после клопу. Бой престане, Мусулмани свежу
ланцима руке и ноге пола мртвомъ Атаману, та-
ко и седморици Козацима, те ий однесу на лађу
Капудан-паше. Капуданъ се закуне: тако му
Аллахъ и Мухамедъ помогао, онъ ће смртъ сво-
га сына и срамоту, коју време одъ три године
дана јошъ му изъ намети избило нив, осветити.
Онъ наметне собственомъ рукомъ окове зароб-
лѣнныма, али будућность треба примѣръ, и див-
ля osveta приправля иймъ тежу тамницу. Ата-
манъ едва може очію отворити, онъ не чуе про-
клиняња, не страши се osvete, и вазда е ведра
духа, ерѣ три одсѣка Козака избавише се. Хи-

Милош Ракица Рашки?

триномъ муѣ одлети чунъ еданъ у Стамболъ съ гласомъ, какавъ не бы чувенъ одъ Мухамедовогъ роѣня: да е предводитель Сайтана са седморицомъ ратника ухаѣенъ; юшъ пре уранка сунца видиѣ ий султанъ, видиѣ ий вѣрни исповѣдательи пророка.

3.

У сераилу подъ прекраснымъ шаторомъ скупю се высокій савѣтъ. Съ ногама прекрште-нимъ сѣде унаоколо на ѣилима чиновници высоке порте, у среди на узвышеномъ престолу султанъ Амуратъ. Нѣму е съ десна сѣо великій улема, съ лѣва великій везиръ, а предъ ѣнима стои скоротеча Капудан-пашинъ. На врати е дуга поворка оружаны Яничара и ушкоплѣника; скоротеча приповѣда палежъ лаѣе, бой Осман-аге и завршуе съ рѣчма: „Унуче пророка, падишо свѣта! твоему имену кланя се све, твоей сили укланя се све; ты изустишъ рѣчь одну: и сунце се застави у течаю своме, и море засуши се до дна. Капудан-паша, твой слуга, твой вѣранъ поданикъ и робъ, потргао е у твое и пророка име — мачъ, завитли ѣнине, и Сайтани, неизброени као песакъ морскій, падну и оду у пропасть. Пре сунца на заходу угледаѣе твое узнешено око седамъ ѣаура, меѣу тима е осмый — предводитель, дивий као хіена, лукавъ као змія и страшанъ као врховный ѣаво.“ Тишина настаде, ни да бы се една рѣчь изъ уста савѣтника чула; ерь како може робъ безъ допуштена свогъ заповѣдника говорити? Амуратъ рече:

„Вѣрный признателю пророка! за тако радостанъ гласъ добиѣешъ ты што нишешъ, или татарскогъ коня ил' дѣвойку Христіянку. Капуданъ добиѣе толико злата и робова, да ѣе сына свогъ заборавети. Ты везире заповѣди спашіама, Яничарима и Албанезима, нека су цѣлу ноѣ подъ оружѣмъ. Врховный ѣаво и седморо ѣгове дѣце да се причуваю у кули — четыре хіладе Яничара, двѣ хіладе спашіа и хілада шайкій на мору нека ий пазе као око у глави; ерь Сайтани нису мала стварь, они могу свогъ воѣу украсти, ватромъ и мачемъ поглавиту варошь свѣта опустошити. Ты ѣешъ Кизлар-ага зоромъ сутра отиѣи у тамницу, и казати предводителю Сайтана: да ѣемо му съ велике наше любви животь поклонити, достоянтвима и богатствомъ пресути га, повластице народа на Дѣйпру одржати и поумложити ий, ако се онъ завѣри, да ѣе законъ пророковъ са своимъ примити, и собственимъ пресима високу порту противу Руса и

невѣрны ѣаура бранити. Одбіе ли милость, не зна, да ѣе за сунца угушенъ быти съ осталима, а ѣіове одсѣчене главе метуѣе се на капю Бабихумаюмъ за угледъ.“ Султанъ сврши — ни еданъ одъ ѣговы предшествевика ніе тако дуго говорю — устане — сви цѣливаю предъ ѣнимъ землю. Амуратъ се удали, и савѣтъ се разиѣе.

Ноѣ е — небо црно као пакао, не види се звѣздице едне, мѣсто тога свѣтлуцаю хіладама гріонице на мору и брегу. Невидими души плове по зраку и духоподобна човѣчія створенія смуцаю се на суву и мору. Сугубый свѣтъ сакупля се, безтѣлесни духови питаю си душу успоме-нама, пролазе предѣле, гдѣ су едномъ у любви, слави, излишію или у скораченю и несреѣи живили, и све што е прошло, драго е ѣнима; они гледе озгор' люде као чеда своя, ерь у ѣнима налазе одзрачїе себе исты. Око земальске тварчице не прозире невидимый свѣтъ, и съ неизреченогъ страха, съ неиспытане слутїѣ дркѣе човѣкъ. То е грозница! то е тиха ал' снажна борба духа съ тѣломъ — то е борба и равновѣсіе измеѣу чувствены и душевны сила. На ногу е до осамъ хілада Мусулмана — страже, и саняю непрестанкомъ врховногъ ѣавола и пакао. Устма преузносе они храбрость, ал' су духови страхомъ савладани, да вѣтаръ яче дуне, могао бы лакше гомилу растерати, него пуцанъ стотиномъ топова. Страже се одменною, али ни едно не спава, свако хода будна ока горе и доле, и размышлянїемъ отеруе више санъ одъ себе.

Стара тврдия бизантискогъ цара ваяше на црномъ темелю са юшъ црнимъ болама високу кулу, продульвиваюѣи голіатску сѣнку до у оосвѣтлїно море. Димъ буктиня омрачавао е юшъ веѣма старе зидове, и люди погледаху на кулу, коя е у битци съ прошлымъ столѣтїама осѣдила. На среднїемъ торню дрктаху два пламечка, еданъ сврхъ другога — у горнѣой соби быяше Атаманъ, а доле седамъ Козака. Вѣтаръ пири крозь гвоздену решетку, жижакъ се віе и свѣтли, ѣгова е свѣтлость лѣпа и тамна, као око у дѣвойке, коя е на умору. Окованъ у ланци лежи на слами Атаманъ — онъ е дужность свою испуню, чиста савѣсть ливаше покой у ѣгову душу, тегобе битке донесоше покоя зглавцима и мелемъ ранама. Атаманъ раскошствуе у сладкимъ сановима — онъ види простране пустыиѣ майке Украине, плаву воду отца на Дѣйпру; по селима ече весели гласи и бруѣѣа музыка; при астали госте се Лехи и Козаци; овдѣ се кра-

санъ Козакъ са лѣпомъ Полькиномъ прстенуе: тамо води племиѣтъ мрколику украинску дѣву къ олтару; православни и католички свештеници пружаю си као браћа руке; у црквама и богомољама узаямно се служба служи; кievскій митрополитъ и архіерей одъ Канова сѣде у высокимъ сенаторскимъ столицама поредъ польски владика. Краль Сигмундъ договара се съ Атаманомъ о военнимъ дѣлама, и свако виче: „живила Польска!“ Сладко саня Атаманъ. Позоръ се промѣни. На дому Атамана бие вранацъ копитомъ — козачке компание и польске роте стое предъ капиама, валя ѣмъ противъ Татара поћи, Атаманъ даде молству благосовъ, припаше саблю — тада затутнѣи на калдрми топотъ турски коньива, ехо допре до у кулу, Атаманъ се тргне завикавъ: „на конѣ, Козаци!“ Онъ се хтѣде нагло уздигнути — лапци зазвече — онъ уздане тужно и задуби се у мысли. Не тишти га страхъ, но робство — онъ се радуе о судби избавлѣне браће, и завиди оныма, кои су у бою пали — купе танета, коя су га проманила — куне мачеве, кои га изъ живота не истргоше — маловажно е съ чашћу као ратникъ на разбою пасти али бизурманскомъ бѣсенилу послужити — то е горко.

Развитакъ зоре поче крозь решетку узлити. За Козака е жалостно то, кадъ изъ себе зору гледи, онъ воли окомъ по голомъ небу блудити, као што на битвишту рукомъ блуди. Врата зашкрипе, у тавницу уђе Кизлар-ага. Атаманъ поглади се рукомъ по челу, и погледи поносито на предъ собомъ стоѣћа роба. Турчинъ не могаше ватру очію Атамановы сносити, онъ обори главу къ земљи и поче: „Падшца вѣрны Мусулмана, обладатель свѣта одъ пешчаногъ мора до снѣжаны врхова Кавказа, заповѣдатель мой и султанъ, благоизволява теби, поредъ све невѣрности пре три године и сада, свою любовъ поклонити, штедролубивомъ рукомъ дае ти животъ, пресипате и чашћу и благомъ, куне се барякомъ пророка, да ће слободу Козака хранити, ако ты само вѣру Мухамеда примѣшъ, и завѣришъ се границе порте противъ нападања һаура бранити.“

Кизлар-ага ћуташе и Атаманъ одговори дрићућимъ алъ яснимъ гласомъ: „Пре три године поклонили смо мы султану престолъ и животъ, Атаманъ е држао дану заклетву; докле е онъ уручено му достојанство обављао, дотле Аниуратова влада не е ни едногъ Козака видила. Я съ Бизурманима и нисамъ никадъ примиріа чинію, не мыслимъ ни чинити. Кажи твоѣмъ султану, да

я нѣгове поклоне одбѣямъ у име мое и свѣію Козака. Глава одногъ Атамана не тако драгоцѣна, као што се вама чини. Свакій е Козакъ достојанъ, да Атаманъ буде — онъ ће нашу смртъ осветити, и знати како ће отоманске вароши земљи равне учинити.“

Атаманъ сврши. Кизлар-ага примѣти: „Тренуће е драгоцѣно, промысли се Атамане, преиначи што си изрекао.“

Принућенъ одговори Атаманъ горко: „Што Козакъ рекне, то онъ не пориче, носи твоѣмъ господару вѣсть, да я муке и смртъ чекамъ.“

Ага плѣсне рукама; четири ушкоплѣтника уђу съ гайтаномъ унутра; они затрепте одъ страха и тргну натрагъ при погледу роба. Кизлар-ага мани се за ятаганъ. Ушкоплѣтници навале на Атамана, набаце му гайтанъ на вратъ, клекну му на прси и почеше гушити. Атаманъ везаны руку и ногу крчаше, попаде га пѣна бѣла и крвава, онъ шкргуће зубима, и жиле набубре и поплаветне; двапутъ застане гайтанъ, двапутъ растрчаше се ушкоплѣтници као шљиве са затрешеногъ дрвета. Као курякъ на мрцину, кое млака крвь јошъ се пуши, съ таковомъ ярости нападу Бизурмани на полумртва Козака — Атаманъ устане нагло — они вуку гайтанъ и даве, грляњъ омекне, и онъ премине.

Кизлар-ага извуче ятаганъ и растави ѣкимъ ударцемъ главу одъ трупа. Изъ дољнѣ себе изнесу седамъ козачки глава и пођу съ триумфомъ капи Баби-Сааде-ѣ, гдѣ се харемъ и обичный конакъ султановъ налазію. Амуратъ изиђе, погледа око себе, па и ако се поносио побѣдомъ, не се могао оуетъ неке туге отрести; онъ е добро знао за юнаштво, и хтѣо га е съ Мусулманима тесно скопчати.

Свѣтлѣи помоли се сунце иза облака, као на празникъ скупнице се на гомиле Турци, Арапи, Армени, Грци, Чивути, разни езикомъ, ношивомъ, боіомъ лица — око капи Бабихумаюмъ; предъ капиомъ осамъ коцева, на нѣма су осамъ козачки глава, на главама црне капе, и на капи Атамановой віе се перо одъ чаплѣ, съ езомъ у срцу погледа е Яничаръ, дрићући сматра е неустрашимый Албанезацъ, кои е са смрћу упознатъ, башъ као пѣнацъ съ ракіомъ; ерѣ брада рекао бы миче се, очи — велишъ — къ Украини гледи, а устне као да гробнымъ гласомъ шапућу: „освета! освета!“

О Д Г О В О Р Ъ

на: „Неке приметбе на Србску Граматику одъ
Илиѣ Захарјевића.“

Приметбе на мою Србску Граматику 18. Ю-
нія т. г. у 25. брою Подунавке изиђоше, и я имъ
се радуемъ; ербо приметбе сваке чине люде па-
метнимъ и искуснимъ, и на те приметбе, коли-
ко умемъ, и колико самъ могао за две године
правила србскогъ езика наћи и сватити, одгова-
рамъ овако:

1. Србска Граматика учи свему, што се о
писменима, слоговима, и речма србскимъ рећи
може, а по многомъ учи и о смислима или изра-
женіама, и зато е неуместна одъ г. критикера
или забављача она приметба прва, да децу не-
треба у Граматику поучити, како се писмена
најлакше могу научити; и зато се незна, ко во-
че и боче, или я, и моя Граматика, или г. Ср—е.

2. Друга приметба има за себе више, него
противъ себе, и я се поправлямъ и кажемъ да
е кодъ Срба најобичниѣ и најболъ на питањъ:
чја, чја, чјѣ, одговорити са прилагателнымъ,
кадъ е суштествително голо. Но и овде я др-
жимъ, да нисамъ сасвимъ забасао, и да Србљи
веле на питањъ: чја е ово кућа? Шоповића. Чји
е ово виноградъ? Павла Лиѣ. Чјѣ е ово дете?
сека Макрене. Ово су суштествителна гола г.
Ср—е. Па башъ г. Ср—е оће Србинъ да рек-
не на питањъ: чја е ово рука? свеца, кепеца и
т. д. Кадъ човекъ критику прави, и судъ о ко-
іой ствари изриче, треба да съ тымъ посломъ
своимъ свету полуз принесе, а не само да се
смеѣ, и да стваръ на лако узима. И тако г.
Ср—е, я желимъ, да наши Срби учени покажу,
кои се више и съ овимъ посломъ за Србскій
светъ стара, или я, или вы, особито ако дозна-
ду, да се я съ граматикомъ две године, а вы 14.
година бавите. А я, душа валя, незнамъ, да л' и
у немачкоиъ езикѣ овде каквы зачкольница нема;
но я ћу то скоро знати, а за друге езике знаће
вештый г. Ср—е.

3. Да се каже: горня устна, и долня, то е
истина, и на томе г. Ср—е вала, и я тако имамъ
у песни моіой „Стараць“, коя е у IV., чини ми
се, Збирки печатана; али тако е, кадъ се на бр-
зу руку ради, а я ћу се за ово правдати мало
ниже. Него я нисамъ чуо, и чини ми се, да одъ
Србина чути већу: лево плеће, десно плеће. Зо-

бова има уг. Ср—а глави, а ечмова бѣше нешто
и осимъ главе г. Ср—а.

4. Да ли е Граматика моя дволична. и ма-
рама одъ два лица збогъ тога, што каже, да има
у родителномъ множественомъ моткій, и мотака;
а у творителномъ единственомъ у II. склоненію:
кости и кошћу; масти и машћу; крви и крвлю;
на то некъ му Србљи одговараю, кои тако го-
воре и пишу. Мени е жао, што г. Ср—е неучи-
ни роду своимъ услугу, и што нерече, кадъ бы
моя Граматика у овой ствари была марама одъ
едногъ лица. Я Србљима, за кое ћу умрети, ка-
жемъ. да е обичниѣ: кости, масти, гладн, крви;
него: кошћу и т. д. Я самъ башъ одономадъ о-
ко поноћи одъ стражара у Бешенову чуо, гди
рече: „Запали ватру труди и сламомъ.“ Я самъ
овако, и кадъ самъ Граматику писао, мислю;
зато самъ и метнуо за образаць ону речъ у тво-
рителномъ единственомъ, коя едно лице има, т.
е. и, и зато су оне речи: пећъ, моћъ и т. д. од-
ма ниже образаца метнуте.

5. Я самъ казао: браћъ и дете, а не браћа и
деца, имаю у множественомъ само родителный,
дат. творит. и сказателный: браћа, браћама; де-
ца, децама. То исто стои и разуме се изъ Гра-
матике мое истинно и за сабирателне речи: бра-
ћа и деца; но и то се разуме, да сабирателна
сва у единственомъ брою множину показую, и
такъ да и: *браћа* и *деца* единственнымъ своимъ
броемъ избећи могу употребљаванъ множестве-
ногъ нѣовогъ броя. Гди самъ я казао, да се са-
бирателна у единственомъ брою нескланаю, и да
такъ неможе бити: браће, деце, браћи, деци,
браћомъ, децомъ? То су извѣянја, коя е само г.
Ср—а и нѣговы пріятеља срце учинити кадро. И
я кажемъ, и увекъ самъ: ено деце мое, говорію,
и ено е печатано на страни 17., да одъ своіу са-
бирателны редко се коя добро у множественомъ
употребљава, а г. Ср—е вели, да има зобова,
и опетъ онъ истый мене окривлюѣ за *децу* и
браћу; алъ то само онъ учинити сме и уме по
образу своему. А мене се нетиче она или ова
страна Срба, я како самъ мећъ Србима, гди самъ
млеко материно посисао и одрастео, научію, о-
нако говоримъ и пишемъ, и Граматику правимъ,
а коме ніѣ право, некъ исправля, само вешто и
недираюћи у личностъ.

(Продужаѣ се.)

Учредникъ Милошъ Поповићъ.

Печатаво у Правителственой Книггопечатниъ у Београду